

О.М. Варипасв, канд. філос. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

ПОТРЕБА В ЇЖІ ЯК ВІТАЛЬНА: ФІЗІОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМАТИКИ ГОЛОДУ

Як відомо, людина повноцінно існує та функціонує, коли задовольняє цілісний комплекс власних потреб. У своєму найбільш загальному значенні поняття потреби виходить за рамки суспільних наук.

У біології поширене уявлення про потребу як про невід'ємну властивість усього живого, момент самої життєдіяльності організму, внутрішній стимул будь-якої поведінки живої істоти.

Потреба у межах біології визначається як те, що вимагає свого задоволення, а саме це задоволення здійснюється в процесі активної взаємодії організму зі світом, навколишнім середовищем.

У психофізіології розроблялося уявлення про те, що потреба, перетворена в мотиваційне збудження, активує мозок, виступає, на думку відомого психофізіолога П.К. Анохіна, як енергетичний чинник, детермінанта поведінки [1].

Будь-яка потреба, способи взаємодії організму з навколишнім середовищем, засоби задоволення потреби та, нарешті, самі процеси задоволення потреби запам'ятовуються в спеціальних мозкових структурах акцептора результату дії – апарата передбачення необхідного результату, і на основі мотивації за випереджальним принципом відтворюються у разі чергового виникнення відповідної потреби.

Таке уявлення про потребу підкреслює пріоритет вітальних, фізіологічних потреб людини, відповідно до відомого афоризму «Голод і любов правлять світом», сформульованому французькими матеріалістами XVIII століття.

Як писав французький філософ XVIII ст. К.А. Гельвецій: «Голод, отже, страждання, є джерелом діяльності для бідних, тобто для більшості людей, а задоволення є джерелом діяльності для людей, що стоять вище нестатку, тобто багатих».

Незважаючи на те, що з часу Гельвеція загальна шкала потреб сучасної людини вирівнялася, тобто вже не спостерігається такого різкого соціального розшарування на край бідних і дуже багатих, голод і задоволення залишаються серед основних мотивів задоволення комплексу фізіологічних, соціальних і духовних потреб [3].

Оскільки індивід – це окремо взята людина, представник людського роду, що має своєрідні психофізичні особливості, то він має індивідуальні біологічні потреби.

Кожній людині залежно від її статі, віку, розумового й фізичного навантаження, національних традицій, звичок, маси й розмірів тіла, стану здоров'я й смаків потрібна своя індивідуальна норма харчування за калорійністю, вмістом поживних речовин і вітамінів, за смаковими якостями.

З погляду загальної біології, на думку М.Ю. Бурикіної, активність поведінки зумовлена наявністю потреб. Актуалізація будь-якої потреби спонукує організм діяти в напрямку досягнення, оволодіння предметом, здатним задовольнити дану потребу.

Посилення потреби – причина будь-якої цілеспрямованої поведінки людини. Актуалізація будь-якої потреби пов'язана з виникненням певних змін у внутрішньому середовищі організму [2].

Відомо, що поява потреби в їжі найчастіше виникає за рахунок нестатку глюкози («калорієвий голод»). Вивільнена глюкоза з струменем крові надходить до м'язів і внутрішніх органів. Проте, якщо недолік глюкози в крові не вдається компенсувати за рахунок внутрішніх резервів організму, то виникає харчова поведінка, пошук їжі.

Така харчова поведінка з наростанням відчуття голоду та неможливістю в повній мірі його задовольнити, призводить до того, що поступово вищі шаблі потреб пригнічуються, і вся поведінка людини починає детермінуватися пошуком їжі або грошей чи предметів, за які цю їжу можна купити чи виміняти.

Соціальні та духовні потреби пригнічуються, навіть статевий потяг та родинні чи колективні зв'язки відходять на другий план. У екстремальному вигляді такий стан речей зафіксований у фактах вбивства близьких людей, родичів та навіть людожерства, які були зафіксовані під час тривалих голодів протягом історії людства [4].

Первинні фізіологічні та вітальні потреби завжди відігравали та й досі відіграють значну роль в історії людства, її формуванні та розвитку. Їжа як фактор людської історії та соціальної організації яскраво прослідковується впродовж первісної, давньої та сучасної історії, стає завуальованим приводом того чи іншого типу суспільної організації, формування держави, приводом воєн, революцій та перерозподілу політичної сфери впливу.

На думку відомого соціолога П. Сорокіна, голод є багатофакторним явищем, що проявляється і на фізіологічному рівні окремої людини, і на рівні суспільства у цілому, оскільки на виробництво їжі та запобіганню масового голодування повинні бути спрямовані сили держави [4]. Розподіл їжі у голодні роки за «пайковою системою» стає в руках тієї ж держави важливим фактором

впливу, яким вона може придушувати незадовільне ставлення до себе, люди буквально вимушені слугувати такій державі за шматок хліба.

Пізніше з набуттям рис тоталітарного суспільства така держава може використовувати й явища штучного голоду, що яскраво проявилось у радянській історії у період голодомору 1932–1933 рр., який позбавив життя мільйони українців.

Таким чином, вивчаючи фізіологічні та соціальні функції голоду, можна більш повно визначити вплив вітальних потреб людини на її індивідуальний організм та організувати соціальні та духовні потреби людства у напрямку всебічного саморозвитку людської особистості.

Список використаних джерел

1. Ершов П. М. Потребности человека / П. М. Ершов. – М. : Могилёв, 1990. – 316 с.
2. Леонтьев Д. А. Жизненный мир человека и проблема потребностей / Д. А. Леонтьев. – Психологический журнал, 1992 – Т. 13, № 2. – С. 107–117.
3. Маркузе Г. Одномерный человек / Г. Маркузе. – М. : «REFL-book», 1994. – 368 с.
4. Сорокин П. А. Голод как фактор / П. А. Сорокин. – М. : Academia, 2003. – 684 с.

О.В. Головки, канд. іст. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

ФОРМУВАННЯ ТОТАЛІТАРНОГО СВИТОГЛЯДУ В ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УСРР У 20–30-і рр. ХХ ст.

У 1919 р. в УСРР було проголошено, що радянське суспільне дошкільне виховання є потужним чинником перевиховання не тільки дітей, а й середовища, у якому діти живуть. Дитина повинна була нести у сім'ю з дитячого садка нову ідеологію, нові навички, нові свята, пісні, ігри тощо. Треба відмітити, що зміст дошкільного виховання, як і виховання загалом, за радянських часів відрізнявся заполітизованістю й заідеологізованістю. Термін «виховання» уживався тільки з прикметником «комуністичне».

Основним завданням роботи дитячого садка було виховання дітей у дусі колективізму на противагу індивідуалізму. Дитяче життя в закладах дошкільного виховання повинно було спиратись на дитячий колектив і його вимоги, а не на окрему дитину. Замість індивідуальних занять запроваджувались колективні ігри й колективна праця під керівництвом вихователя. У 20-і рр. спостерігається заангажований